

СВОЕРІДНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО ХРОНОТОПУ ГЕОРГІЯ БУНЧУЖНОГО (ЗА РОМАНОМ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «ХРАМ НА БОЛОТІ»)

Зайдлер Н.В., Зінченко К.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У статті проаналізовано внутрішній хронотоп Георгія Бунчужного – персонажа роману-притчі Галини Тарасюк «Храм на болоті». Особливу увагу приділено специфіці осягнення героєм подій Чорнобильської трагедії, доби козаччини. У дослідженні розглянуто своєрідність використання митцем зворотного часу, замкнутого простору, фрагментарної оповіді, ретроспекції, поєднання різних часових періодів.

Ключові слова: внутрішній хронотоп, ретроспекція, зворотний час, минуле, сучасне.

Постановка проблеми. Своєрідність хронотопу художніх творів є актуальним предметом дослідження сучасного літературознавства. Свідчення тому – наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників: Н. Копистянської, Л. Мірошніченко, Р. Козлова, Н. Фалікової, А. Темірболат, В. Кондратьєвої, М. Ларіонової, Д. Салімової, Ю. Данилової та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За літературознавчим словником-довідником, «Хронотоп – це взаємозв'язок часових і просторових характеристик зображених у художньому творі явищ» [2, с. 714]. Він обумовлюється родожанровою структурою твору і є важливим чинником стильової визначеності художнього полотна.

На думку А. Темірболат, у сучасній літературі реалізуються такі типи хронотопів, як соціальний, культурно-історичний, фантастичний, біологічний, фізичний, міфопоетичний [8, с. 16]. Дослідниця виокремлює у структурі соціального часопростору два рівні – зовнішній та внутрішній. Перший із них характеризує соціальне буття людини, другий – дозволяє простежити світосприйняття персонажа, його ставлення до подій, які відбуваються в суспільстві. Своєрідність внутрішнього хронотопу полягає в тому, що він охоплює духовний світ персонажів, їхню свідомість, пам'ять, уяву.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Роман-притча Галини Тарасюк «Храм на болоті» (2007) неодноразово привертав увагу науковців, однак його часопросторова організація досі залишається недостатньо вивченою. Цим і визначається актуальність даного дослідження.

Мета статті – визначення специфіки внутрішнього хронотопу одного з головних персонажів зазначеного роману – Георгія Бунчужного.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що досліджуваний твір став помітним явищем сучасного вітчизняного літературного процесу. За літературознавчим словником-довідником, притчовий характер твору є «одним із засобів вираження морально-філософських роздумів письменника, нерідко протилежних до загальноприйнятих, панівних у суспільстві уявлень. Притча не зображує, а повідомляє про певну ідею, беручи за свою основу принцип параболи: оповідь немовби віддаляється від даного часопростору і, рухаючись по кривій, повертається назад, висвітлюючи явище художнього осмислення у філософсько-естетичному аспекті» [2, с. 560].

Саме жанровою природою твору зумовлено вибір митцем головного персонажа роману – Георгія Бунчужного. На думку І. Федюшиної, він є представником літературного типу «розкаяного героя-грішника», який через спокутування гріхів приходить до Бога, подолавши шлях від заступника головного

енергетика ЧАЕС напередодні Чорнобильської катастрофи до священика Храму Покрови Пресвятої Богородиці [9, с. 81]. За автором, про отця Георгія місцеві жителі говорили різне. Наприклад, таке: «... то не простий піп, а якийсь великий колишній начальник, з вини якого ота велика біда й приключилася в Чорнобилі, що нібито його мали судити, та він утік у це баговиння непролазне і тепер ось уже двадцять років гріхи спокутує» [7, с. 113].

Зауважимо, що в романі описано лише три дні з життя Бунчужного (період Зелених свят 2006 р.), однак письменниця, послуговуючись прийомом ретроспекції, глибоко осмислила та переконливо показала події аварії на ЧАЕС, двадцятирічне перебування отця Георгія у храмі на болоті, добу козаччини – події Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

На наш погляд, образ Георгія Бунчужного є важливим для осягнення авторського задуму. Сама Галина Тарасюк в інтерв'ю інформаційному агентству «УНІАН» зазначила, що їй «хотілося, щоб «козацький піп» запалив у душах наших дітей, затовчених тотальною бездуховністю, віру в добро, впевненість у тому, що попри все і наперекір усьому, вирватися із трясовини нігілізму, бездуховності, бедлама, який веде до планетарних катаклізмів, можемо, тільки піднявши очі до Неба» [5].

Про отця Георгія – настоятеля Храму Покрови Пресвятої Богородиці – йдеться вже на перших сторінках роману. У творі наголошено, що його життєвий простір обмежений територією Кривавого болота [перша назва болота – Криве, однак після загибелі у ньому багатьох людей протягом століть, місцеві жителі стали використовувати топонім Криваве болото. – Автори], яке розташовано у зоні відчуження. Вибір письменницею замкнутого хронотопу дозволив їй зацентрувати увагу на думках, переживаннях персонажа, оскільки, як зазначає Л. Назаревич, перебуваючи на самоті, людина намагається проникнути в суть речей, пізнати істинність власного життя, збагнути себе як вищу істоту, заглибитись у внутрішній світ [4, с. 157].

Зазначимо, що в романі колишній енергетик постійно знаходиться на перетині двох часопросторових координат. Перша – болото – у свідомості персонажа символізує минуле, друга – храм – символ віри, яка на момент розвитку сюжету ще формується, а у фіналі твору ця віра в Бога отця Георгія є в його житті визначальною.

Л. Мірошніченко зауважує, що життя Георгія Бунчужного протікає в метафізичному просторі, який «постає як арена змагань Світлих і Темних сил, місце, де точиться битва Добра зі Злом; Бог і Диявол ведуть невпинну боротьбу за душу Людини, намагаючись прихилити її кожен на свій бік» [3, с. 11].

Внутрішній хронотоп персонажа – це, перш за все, його спогади по події, які передували аварії на ЧАЕС: «*За ним його минуле йшло назирці, як вовчулака, відлякуючи від нього і сьогочасне, і прийдешнє. Та й він сам не жив, а задкував, вступившись очима у квітневу ніч 1986 року*» [7, с. 65].

Наголосимо, що минуле постає перед отцем Георгієм фрагментарно: через постійно повторювані марення, сни, які бентежать священика особливо вночі, коли все навколо поглинає темрява. Галина Тарасюк у подібних описах забарвлює простір темними кольорами. Наприклад, під час одного з марень Бунчужний почув стогін смертельно поранених людей, кинувшись бігти і впав, «наткнувшись на темну глуху стіну тиші». Його обступили козаки «чорні від запеченої крові і баговиння». Також він побачив юнаків у солдатських гімнастерках часів Другої світової війни і своїх колишніх співробітників, які працювали на ЧАЕС (Ходися, Дятлова, Сквирського). Однак люди його не помітили, а «за мить – теж злилися з темрявою». Георгій Бунчужний лишився лежати на самоті «у темній високій траві і шукати очима у темному низькому небі архангелів, які мали звільнити його тлінне тіло від сум'яття духу» [7, с. 19–20]. На наш погляд, використання виражальних можливостей темного кольору дозволяє автору створити атмосферу таємничості, містичності, що передує оповіді про страшну трагедію, одним із винуватців якої став колишній енергетик. Чорний колір у читачів асоціюється зі злом, численними смертями, які сталися на Кривавому болоті (загибель 300 козаків після битви під Берестечком, радянських воїнів, партизан під час Другої світової війни).

Фрагментарність оповіді, переривчастість художнього часу в романі дозволяє літератору обирати важливі епізоди з життя персонажа, які максимально сприяють реалізації авторського задуму – утвердженню непереможної сили добра, гуманізму.

Зауважимо, що сюжетний час роману є зворотнім. Це мотивується психологією пригадування персонажем. Внутрішній хронотоп Георгія Бунчужного має дві складові: осмислення ним власних подій гріховного життя за часів роботи заступником головного енергетика ЧАЕС та історія покути, розкаяння, духовного відродження героя у храмі на болоті. Межею між цими періодами життя персонажа є авторська розповідь про появу отця Георгія у храмі, що «реалізується через концепт Чуда Господнього: Бунчужний, який мав померти від променевої хвороби в перші ж місяці після вибуху, оскільки дістав смертельні опіки, опиняється на маленькому острові посеред болота на межі зони відчуження», і, виживши, має спокутувати свої гріхи, духовно відродитися [3, с. 12].

За автором, у пам'яті персонажа закарбувався спогад про двох молодиків у білих халатах у лікарні, які «понесли його спочатку довгим лунким і ніби дзеркальним коридором, потім вниз – довгими крутими сходами, далі алеєю доглянутого розквітлого саду, обнесеного високою білою стіною, в якій темніла ледь помітною ризкою вузька, мов щілина, хвіртка, така вузька, що він здивувався, як же ж це через неї люди проходять?» [7, с. 23].

Як бачимо, відбувається накладання реального та містичного хронотопів. В індивідуальному сприйнятті Г. Бунчужного юнаки – це студенти-практиканти, водночас вони – архангели, які врятували колишнього енергетика від смерті, однак прирекли на життя у Храмі Покрови Пресвятої Богородиці на болоті.

Зазначимо, що маленька хвіртка, яку бачить персонаж перед тим, як опинився на болоті, видається Георгію межею між двома світами – минулим та майбутнім. Автор удається до різкого контрасту, протиставляючи лікарню страшному болоту. Під час просування болотом чоловік спрямовує свої зусилля, щоб дістатися храму, розташованого на острові. Бунчужний бачить перед собою лише три золоті маківки собору посеред безмежного темного моря багнуки. Літератор зображує суб'єктивне сприйняття часу отцем Георгієм: «*Здавалося, минуло тисячоліття, а він усе борсався, брвохався у багні, раз по раз провалювався з головою, захлинався смердючою тванню...*» [7, с. 21]. Це просування болотом набуває символічного значення. За автором, саме так кожна людина протягом свого життя змушена докладати сили до того, щоб подолати несправедливість, боротися із пристрастями та гріхами. Але якщо вона не опустить руки, то не дозволить дияволу заволодіти своєю душею, зможе досягти максимального духовного розвитку, сформувати власну систему чітких ціннісних орієнтирів. Отже, боротьба між добром і злом відбувається «день у день, рік у рік, бозна скільки століть». Врешті-решт Г. Бунчужному вдається досягти храму, однак він ще не знає, чи це кінець його шляху на Голгофу, чи середина, чи, може, тільки початок випробувань, які чекають на нього [7, с. 22].

Наголосимо, що в центрі спогадів священика – ніч із 25 на 26 квітня 1986 року. Описуючи її, Галина Тарасюк чітко вказує, коли саме відбувається кожна подія. Наприклад, «...о 23 год. 10 хв. (він тоді машинально подивився на годинник), йдучи на зустріч побажанням трудящих столиці», вирішили колегіально потужність реактора зупинити на 1600 МВт, а експеримент продовжити ще на добу» [7, с. 52]. Саме за допомогою цього прийому посилюється відчуття правдоподібності.

За автором, Чорнобильська трагедія сталася «о 1 годині 24 хвилини за московським часом. Він стояв на балконі і палив... І несподівано для себе відчув, як у світі враз стало тихо, ніби перед грозою. І темно. Дуже темно» [7, с. 54]. Образ тиші у творі часто стає передвісником жажливих подій.

У романі наголошено, що аварія на ЧАЕС є переломним моментом у житті Георгія Бунчужного. У роздумах про історичне буття України він поділяє час на два періоди: «до Чорнобиля» та «після Чорнобиля». Бунчужний, оглядаючись на минуле, замислюється над тим, що ця подія мала ключове значення не лише для нього, а й для тисяч його співвітчизників, які несподівано почали цінувати свою Батьківщину. Для них набуло особливого сенсу словосполучення «рідний край». Українці усвідомили, наскільки легко можна в єдину мить втратити все, що єднає їх із сотнями поколінь предків. Жителі зони відчуження почали згадувати давні повір'я, пісні, звичаї свого народу. Проти виселення із враженої території повстали цілі села, мешканці яких свого часу покоління за поколіннями залишали простори України в пошуках кращого життя в різних частинах Радянського Союзу від Москви до Далекого Сходу: «*І раптом – як КАТАРСИС – цей несамовитий патріотизм – аж до бажання вмерти на оскверненій, опаленій атомним вогнем Чорнобиля материзні, в убогій отчій хаті!*» [7, с. 56].

Отець Георгій згадує також перші дні ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Цей період постав перед священиком у вигляді кадрів німого кіно: у перші години після трагедії над електростанцією панувала тиша, яка зробила її ще більш жахливою. Із пам'яті колишнього енергетика виринули образи

ників, солдатів, яких невідомо звідки пригнали на місце аварії. Бунчужний згадав: «*Я з жахом дивився на молоденьких солдатиків, які згрібали голими руками уламки, і... розумів, що це... це не Армагеддон, але вже... Апокаліпсис*» [7, с. 136].

Підкреслимо, що в наведеному уривку з роману виразним є есхатологічний дискурс (відбиття сукупності релігійних уявлень людства про кінець світу). Як зазначає Л. Мірошніченко, апокаліптична домінанта твору відкривається в текстуальний простір книги Одкровення Іоанна Богослова, пророцтво про зору Полин витлумачується як образ Чорнобильської катастрофи; вибух на атомній електростанції і його наслідки мисляться як Апокаліпсис, кінець світу, але світу старого, за яким грає оновлення [3, с. 11]. Разом із тим Чорнобиль не стає для людства Армагеддоном, тобто місцем, де має відбутися остання вирішальна битва Добра і Зла, адже протистояння цих сил існує завжди. Отже, людина постійно змушена вибирати між темними і світлими силами.

За автором, Чорнобильська трагедія уявляється Г. Бунчужному як одвічна трагічна історія поверженої гордині, «*яка почалася мільйони років тому падінням у темряву Янгола світла...*» [7, с. 94]. У такий спосіб митець наголошує на циклічності буття, його повторюваності. Колишній енергетик вважає, що трагедія мала велике значення для подальшого розвитку людства, ставши символом кінця старого світу, сповненого гріха, безмежної віри в абсолют науки, нехтування моральними нормами. На думку священика, «*того страшиного черного дня Господь врятував світ від Диявола, що сидить у нас*» [7, с. 139]. У творі наголошено, що аварія на ЧАЕС сприймається отцем Георгієм як кульмінація розвитку людства, після якої має відбутися позитивний злам у свідомості людей. Недарма головний персонаж роману називає Відродженням період «після Чорнобиля». Він упевнений, що ця трагедія стала важливим фактором здобуття Україною незалежності, оскільки чорнобильська катастрофа не лише сприяла розвитку патріотизму наших співвітчизників, а й викликала недовіру до радянської влади: «*Гріх казати, але чи стала б Україна незалежною, якби не та апокаліптична атомна блискавка, що пронизала від крони до кореня націю манкуртів, змусивши її прозріти? Хтозна, чи дозрили б до свободи, якби не та жахлива трагедія, в якій усі одноставно винили компартію і керівництво СРСР?*» [7, с. 59].

За автором, Георгій Бунчужний щиро розкаюється в тому, що свого часу працював над розбудовою атомної енергетики, вірив у її світле майбутнє. Почуття провини в нього посилюється під час зустрічі з 26-річним Юрієм, який з'являється у храмі для того, щоб викрасти чудотворну ікону Покрови Пресвятої Богородиці з метою зцілення тяжкохворого батька. Зустріч з юнаком стає ще одним гірким нагадуванням отцю Георгію про події минулого. Митець використовує прийом зворотного часу, повертаючи героя до події, що відбулася за тиждень до Чорнобильської катастрофи. Маємо на увазі зустріч Бунчужного із Волхвом (батьком Юрія), яка тривала лише кілька хвилин. Колишній учитель фізики «*за велинням Богородиці*» передав Г. Бунчужному страшне пророцтво: «*Гордина незрілого розуму – погибель для світу. Треба спинити зухвальство. Інакше – вогонь вирветься з пекельного черева – на ШОСТИЙ день і позначений буде числом ЧОТИРИ*» [7, с. 121]. Тоді заступник головного енергетика ЧАЕС не сприйняв серйозно цього попередження і втратив шанс спробувати уникнути трагедії, а учителя було замкнено в психіатричний лікарні.

Особливе місце у творі відведено розповіді про духовне переродження енергетика на священика. Бунчужний, потрапивши на острів, був перекоаний, що «*таки вмер, однак те, куди він потрапив після смерті, і не рай, і не пекло, а інший, якийсь паралельний, матеріальний чи віртуальний, але дуже схожий на земний – світ*» [7, с. 144]. Автор створює метафізичний простір, який спочатку видається Георгію Бунчужному чужим. Це місце – та частина Всесвіту, де має відбутися спокута його гріхів.

Зауважимо, що отець Георгій у храмі на болоті живе в містичному просторі, де можливим стає все: розмова з Богородицею, поява нечистої сили у вигляді вовка-мутанта та молодика з «майбаха», які легко можуть убити отця Георгія, постійне переміщення стежки, що пролягає через болото, поєднуючи острів із навколишнім світом.

Автор, зображуючи перебування головного персонажа у храмі, послуговується описами природних явищ як своєрідними маркерами часу. Наприклад, осінню пору засвідчує така картина: «*Коли відцвів вереск, багно та іван-чай на болотах, пожовкло на осоках, побагровіло на вільхах і посивіло на верболозах листя, у доколичиніх лісах, окрім вовчого виття, почувлися, нарешті, й людські голоси*» [7, с. 148]. Восени отець Георгій вперше зустрівся зі своїми прихожанами. Як відомо, осінь асоціюється з мудрістю та досвідченістю. Це час, коли необхідно підсумовувати власні здобутки, аналізувати злеті та падіння. Саме восени 1986 року починається шлях до істини цього персонажа і приводить його до віри.

Наголосимо, що важливим засобом відтворення еволюції образу Г. Бунчужного є асоціативна ретроспекція, яка дозволяє порівняти сприйняття ним навколишнього світу в різні часи. Наприклад, автор детально описує сцену рукопокладення отця Георгія в одному з київських соборів у перший рік по Чорнобильській трагедії. Після сповіді чоловік залишається під куполами собору наодинці з Богом. Він захоплений величиною храму і усвідомлює, що випадково був тут 30 років тому, коли супроводжував московських гостей, яким хотілося подивитися фрески Васнецова. Тоді церква не справила на нього абсолютно ніякого враження, оскільки Бунчужного більше хвилювало земне: «*...церква – як церква, фрески – як фрески. Мимохідь, мимохіть пробіг очима по шедеврах, більше перейнятий тим, що в ресторани готелю «Москва» їх чекала замовлена вечеря*» [7, с. 154]. Тепер святому отцю було соромно за себе колишнього.

Зауважимо, що своєрідність образу Георгія Бунчужного полягає в тому, що він є медіумом між різними історичними епохами, зображеними в романі. Наприклад, Галина Тарасюк у другому розділі твору змальовує фантазмагоричну сцену, яка також відбувається на Кривавому болоті. Близько опівночі неподалік храму з'явилися козаки, які полягли на болоті. Священик почув шум, чоловічі голоси, уривки фраз. «*То полковник Джалалій робив свою звичну перекличку тим трьомстам відчайдушів, що ганьбу поразки під Берестечком відмивали з козацьких знамен власною кров'ю, зоставившись на обороні Кривого болота...*» [7, с. 23]. Кожен із братчиків відповідав, почувши своє прізвище. Коли ж полковник назвав прізвище Бунчужного, настала тиша, оскільки цієї людини не було у лавах козаків. Далі мужні захисники України починають шукати гетьманські клейноди, доки не з'ясовують, що Бунчужний передав їх Іванові Богуну. Згадана подія, в якій отець Георгій є лише стороннім спостерігачем, змушує його дослідити в реальному бутті історію козацтва та з'ясувати свій родовід. Цей фрагмент

свідчить про невизначеність хронотопних меж твору, автор акцентує увагу на ілюзорності зовнішнього світу: «Хоча ця фантасмагорична сцена повторювалась в його уяві (а може, й наяву?), від звуку власного прізвища отець Георгій щоразу ціпенів, намагаючись збагнути, який зв'язок між ним, його прізвищем – Бунчужний, і гетьманськими клейнодами?» [7, с. 24].

За автором, тільки після знайомства отця Георгія з історичними джерелами він з'ясував, що в Запорозькому війську був бунчужний Григорій чи Георгій, який походив із Чорнобиля. Ця людина врятувала гетьманські клейноди під час битви під Берестечком 1651 року й передала їх до рук Івана Богуня. Бунчужний також став одним з ініціаторів створення Великого Князівства Руського й підписання Гадяцької унії. Це була одна зі спроб наших співвітчизників здобути незалежність і приєднатися до європейської спільноти. Однак у XVII столітті їй не вдалося зреалізувати [7, с. 63–65].

Як зазначає В. Соболев, Георгій Бунчужний – «не тільки нащадок давнього козацького роду, але водночас і один з головних винуватців Чорнобильської аварії у 1986 році. Через 20 років по тій страшній катастрофі, спокутуючи свою вину, замислюється над долею свого народу, розглядаючи її крізь призму змарнованих шансів. І тяжко катується, усвідомлюючи, як багато важить тільки одна (а їх чимало!) із таких нереалізованих можливостей, як угода в Гадячі в 1658, нереалізована й ним самим, глухим до Волхва, – у 1986-му» [6, с. 102].

Автор після оповіді про козацькі часи повертається до подій 2006 року, описуючи вечір Троїцької поминальної суботи. Письменниця відтворює ідилічну картину: «На острові посеред трясовини світилася зсередини золотавим сяєвом свічок церквя, а біля неї просто неба на траві сиділи й гомоніли люди» [7, с. 225]. Перед читачами постають мешканці зони відчуження, яких об'єднало спільне лихо – Чорнобильська катастрофа. Однак, незважаючи на всі труднощі, вони змогли сповнити своє серце любов'ю до Бога, рідної землі. Та цей катарсис приносить лиш хвилину відчуття щастя. За автором, він не є остаточною перемогою над силами зла, про що свідчить зображення буремної ночі: «Та за якусь мить цю глуху, мов залізобетонну, тьму розколола з тріском і ляскотом сліпуча блискавка. Ударив грім, рвонув вітер, затріщала земля, захиталося болото, розпліскуючи по берегах брезклу віковичну твань» [7, с. 229]. Г. Тарасюк використовує лексеми, які вказують на швидку зміну подій: «різко війнуло», «раптовий протяг», «зненацька відчинив», «стало темно» тощо. Людям завдяки їхній згуртованості вдається дістатися храму, щоб врятуватися від страшної негоди,

яка «так же нагло вщухла, як і почалася! Спішно, мов перелякане гаддя, стекли-сповзли у болото з острова каламутні ручаї дощової води. З неба махом спала чорна пелена грозової тучі, і знову весело заяскрили, наче вмиті, чисті й високі зорі» [7, с. 232]. Це своєрідна перевірка людей на духовну зрілість, нагадування про те, що небезпека чагує на них на кожному кроці.

Зауважимо, що фіналом перебування отця Георгія на храмі на болоті стає видіння, в якому Богородиця закликає його йти до царів людських із пророцтвом: «Дихає сіркою пекло і не за горами день, коли буде відкинутий навіть від гробу свого кожен, хто землю свою руйнував і свій народ убивав! І прийде цей день, і понижиться гордість людини, і високість людей, і буде високим Сам тільки Господь того дня, і божки срібні, й божки золоті і божкища – усі минуться!» [7, с. 239]. Отже, відбувається зміна хронотопу персонажа. Він, проживши 20 років у храмі на болоті, спокутував свої гріхи, пройшов ініціацію (подолав випробування, які сприяли його переходу на новий рівень розвитку). Це дозволило Бунчужному повернутися у світ, який він свого часу покинув, аби спробувати змінити буття людей, їхні життєві пріоритети. Тепер священик опиниться в ролі, яка свого часу належала Волхву. Колишній атеїст, заступник головного енергетика ЧАЕС, який у середині квітня 1986 року не захотів дослухатися до Божого посланця, продовжить долати серйозні випробування, щоб повернути на шлях істинний сильних світу цього. Як бачимо, у фіналі твору наявна ілюзія неіснуючого часопростору (за визначенням А. Темірболат), яка формується під впливом фантазії реципієнта, його бажання домислити описану автором ситуацію [8, с. 49].

Висновки. Отже, внутрішньому хронотопу Георгія Бунчужного – персонажа роману-притчі Галини Тарасюк «Храм на болоті» – характерна замкнутість, обмеженість, спрямованість на досягнення власного минулого (переломним моментом якого стала Чорнобильська трагедія) та історичного розвитку України. Численні алюзії, часові перегуки в романі нашаровуються, поєднуючи сучасну добу, період козаччини та аварії на ЧАЕС. Автор використовує ретроспекцію і послуговується виражальними можливостями зворотного часу. Такі прийоми сприяють акцентуванню уваги читачів на еволюції образу головного персонажа. Саме він повинен стати прикладом для співвітчизників, які за щоденними клопотами не приділяють уваги духовному розвитку, не завжди дотримуються одвічних моральних норм.

Відповідно до потужного ідейного звучання досліджений твір є цікавим та актуальним.

Список літератури:

1. Коркішко В. Часопростір як формотворча категорія художнього тексту / В. Коркішко // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. XXIII. – С. 388–395.
2. Літературознавчий словник-довідник: [авт. уклад. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.] – К.: Академія, 2007. – 752 с.
3. Мірошніченко Л. Художня трансформація євангельських міфів у романах Галини Тарасюк: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 українська література / Л. Мірошніченко. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.
4. Назаревич Л. Часопросторові аспекти в екзистенціалістичній літературі кінця XIX – початку XX століття / Л. Назаревич // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2011. – № 2. – С. 154–161. – (Серія «Філологічні науки»).
5. Решетнік О. «Храм на болоті» або Душа, що прагне Неба [Електронний ресурс] / О. Решетнік. – Режим доступу до статті: <http://culture.unian.net/79823-hram-na-boloti-abo-dusha-scho-pragne-neba.html> – Інформаційне агентство УНІАН.
6. Соболев В. Історична проза про Гадяцьку унію: спроба осмислення у світлі Інгарденівських ідей / В. Соболев // Тека Ком. Pol.-Ukr. Zwiaz-Kult. – OL PAN, 2009. – С. 94–105.
7. Тарасюк Г. Храм на болоті: [роман-притча] / Тарасюк Г. – К.: Відродження, 2009. – 243 с.

8. Темирболат А. Категории хронотопа и темпорального ритма в литературе: [монография] / Темирболат А. – Алматы: Ценные бумаги, 2009. – 504 с.
9. Федюшина І. Агіографічний дискурс сучасної історичної прози (на матеріалі романів Галини Тарасюк) / І. Федюшина // Вісник Маріупольського державного університету. – 2010. – № 2. – С. 80–84. – (Серія «Філологія»).

Зайдлер Н.В., Зинченко Е.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

СВОЕОБРАЗИЕ ВНУТРЕННЕГО ХРОНОТОПА ГЕОРГИЯ БУНЧУЖНОГО (ПО РОМАНУ ГАЛИНЫ ТАРАСЮК «ХРАМ НА БОЛОТЕ»)

Аннотация

В статье проанализировано внутренний хронотоп Георгия Бунчужного – персонажа романа-притчи Галины Тарасюк «Храм на болоте». Особое внимание уделено специфике постижения героем событий Чернобыльской трагедии, эпохи козаччины. В исследовании рассмотрено своеобразие использования автором обратного времени, замкнутого пространства, фрагментарного повествования, ретроспекции, сочетания разных временных периодов.

Ключевые слова: внутренний хронотоп, ретроспекция, обратное время, прошлое, настоящее.

Zaidler N.V., Zinchenko K.V.

Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

PECULIARITY OF THE INTERNAL CHRONOTOPE OF HEORHII BUNCHUZHNYI (BASED ON THE NOVEL OF GALYNA TARASIUK «THE TEMPLE ON THE SWAMP»)

Summary

This article analyzes the internal chronotope of Heorhii Bunchuzhnyi – the character of the novel-parable of Galyna Tarasiuk «The Temple on the Swamp». Particular attention is paid to the specifics of comprehension of the events of the Chernobyl disaster, the Cossack era by the hero. The research examines the particularity of using inverse time by the author, enclosed space, fragmented narration, flashback, combination of the parts in various time periods.

Keywords: internal chronotope, flashback, inverse time, past, present.

УДК [821.162.1+821.161.2]–31.091

ПОСТІМПЕРСЬКИЙ ПРОСТІР В РЕЦЕПЦІЇ МАНДРІВНИКА: ВЕРСІЇ А. СТАСЮКА ТА Ю. АНДРУХОВИЧА

Калинюшко О.А.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті досліджено особливості відтворення постімперського простору в травелогах «Дорогою на Бабадаг» А. Стасюка та «Лексикон інтимних міст» Ю. Андруховича. Зіставлено образи мандрівників у романах як виразників антиколоніального світогляду. Проаналізовано варіанти подолання колоніального комплексу, запропоновані авторами. Простежено вияв спротиву письменників експансіоністській політиці колишніх метрополій через втілення постмодерністського принципу децентрації та заперечення історії як загальнокультурної категорії.

Ключові слова: травелог, мандрівник, постімперський простір, колоніальний комплекс, «центр – периферія».

Постановка проблеми. Відносність істини та плюралізм як визначальні феномени епохи постмодернізму формують людину нового типу, якій притаманні відчуття загубленості та некоріненості. Людина постмодерністської епохи, втрапивши точку опори, знаходиться у процесі безперервного пошуку, що об'єктивується у творах через мотиви руху та дороги. Саме нівеляція цінностей та культів попередніх епох у добу постмодернізму, призвели до популяризації травелогу як найбільш зручного способу пошуку нових орієнтирів.

Активне використання письменниками жанру травелогу в постмодернізмі призвело до формуван-

ня нового героя, який постійно рефлексує. Дослідники, об'єкт зацікавлення яких становить подорож у постмодерністській літературі, акцентують на компенсаторному характері рефлексії мандрівника. Як зауважує Ю. Запорожченко, концепт «подорож» виражає прагнення героя «знайти своє «я» в епоху загальної кризи культури» [4, с. 11], постмодерний мандрівець «долає простір з метою зафіксувати прикмети мінливого світу, осмислити та скоректувати фрагментовану ідентичність» [4, с. 11]. Особливої виразності такий тип подорожанина набув в літературі постколоніальних країн, до них відносимо і мандрівців у романах «Дорогою на Бабадаг»